

Dr. Ivo Šorli:

Izgubljeni sin.

Burleska.

Zgodilo se je bilo spet, da je padlo kakor gosta bela megla na nas in da v nji nismo mogli več najti poti na pravo cesto nazaj. Zakaj spet se je bil vrnil iz očetnjave prijatelj Tone, s tisto svojo listnico, kakor smo jih videvali drugače samo pri živinskih trgovcih in sejmarjih.

Zvesti, kakor smo mu bili posebno v časih, ko bi mu bil mogel še tlačiti duha nevleženi dolgčas po domovini — smo odrinili tisti dan ž njim takoj po obedu tja ven za graški „graben“, v jeruzalemčarijo, ki jo je bil že v davnih dneh, baje že v svojem prvem semestru, iztaknil starejšina Srečko.

Za jedačo naj skrbimo sami: zakaj zoprna je bila Tonetu proza. Mi pa še nismo bili očiščeni kakor on, ki so mu bili snoči napovedali račun z besedami: „Krožnik čiste juhe in sodček piva“.

Stopimo v jestvinarijo in kupimo — kdor ima, misleč tudi na brata.

„A da mi tudi kruha spet ne pozabite!“ zabiči zunaj Maks, pogoltnež, sicer pa mladenič tolikanje resnobe, da je stari Kaube skozi celega pol leta njegovo ime in njegove številke zapisoval ne s kredo na vrata, nego jih vnašal s črnilom v pravo glavno knjigo, kakor da ima posla s protokolirano firmo.

„Za kruh skrbiš ti! Glej, dovolj sem žrtvoval!“ ga zavrne Rihard in bahavo pokaže ogromno svinjsko kost pod svojo pazduho. „Tudi ti boš deležen!“

Toda to pot se Maks bori. Vedno da le on! Kruh naposled ni tako postranska stvar, kakor bi kdo mislil — da, vse drugo je takorekoč samo pridatek, narodnogospodarsko celo samo luksuz, kruh potreba. In dasi se ne more pritoževati — stari mu pošilja vsak mesec trideset kron, — toliko ni, da bi redil velik del nadebudnih rojakov.

„Prav! Potem dobavim za danes tudi kruh še jaz sam!“ uvidi Rihard. „Toda nosil boš ti — čemu imaš havelok?“

„Čemu imam havelok, veš najbolje sam!“ temno zamrmra Maks. Zakaj prvotni namen častitega njegovega zimskega, letnega, čezdanskega in ponočnega ogrinjala je bil res drugi. Ali si nismo ravno na njem zopet pridobili ljubezni in spoštovanja pod gostoljubno streho tam onstran Mure, od koder smo v neodpuštljivi razuzdanosti dvakrat po vrsti pregnali druge goste, potegnivši vsi hkratu iz žepa ključve vežnih vrat in namerivši jih s hajduškimi vzkliki na njih prsi! Pa je li bilo čudno, če so se nam potem pred nosom zapirala vrata, čim jih je naša ljuba materinščina opozorila, kdo je na pohodu, in da smo se morali kakor tatovi in razdeljeni približati, ko smo hoteli sporočiti našo prelevitev iz hajduškega v potujoče umetniško društvo? In tedaj in z namenom, da se stvar takoj pokaže, je stopil Maks naprej, predstavil sebe za moža — kačo, pajdaša Riharda za kol, okrog katerega se bo ovijala klopotača, razganil svoj široki plašč sredi sobe na tla in pomignil kolu, naj se položi čezenj. Iu z nepopisno spretnostjo je zlezel kolu pod levo koleno, prelezel ga, izgubil se pod desno, izvil se tam ven, zaril se pod desno pazduho in se prikazal po nemalem naporu celo brezčutnega kola samega na oni strani izpod leve pazduhe. In, glej, vsa srca so se v tem hipu spet ovila nas.

Zato Rihard zdaj z vse drugačnim glasom:

„Vem, čemu je havelok in nisem ga nameraval žaliti, temveč sem ga hotel še počastiti: naj filistejec ne vidi, da tudi jemo.“

„To je nekaj drugega!“ spozna Maks.

Tam doli že pri zadnjih hišah so imeli pekarijo.

„Ali bomo belega ali črnega?“ se obrne Rihard.

„Kaj so te črnega poslali v šolo oče?“ se zaroga Maks.

„Da izbiramo, šema! Toda bodi tebi beli, ko na barvo gledaš! Tu za vrati počakaj!“ veli Rihard.

In že stopi naprej, silen in mogočen, kakor je, in z velikim glasom pobara:

„Ali imate kruha? Belega in tečnega tudi za delavnega človeka?“

„Imamo!“ se nasmehne gospodična.

„Potem ga odrežite pet kilogramov!“

Ko je stehtano in zavito, se govornik počasi obrne in pokaže Maksa, ki še vedno stoji tam, majhen in skromen in čaka. „Dajte možu zavoj! Pravi, da že pet dni ni imel gorkega v želodcu, ne on ne njegova mnogobrojna družina!“

„Baraba!“ se zahvali obdarjenec in spravi, a sočutje gospodične ga očitno gane.

Zunaj nas doteče bruc Milče. Poslali smo ga, da spet pogleda na stanovanje Ludvikovo, ali ga res še vedno od nikoder ni. Zakaj ne samo, da smo ga pogrešali — začelo nas je že skrbeti. Tri dni junaško z nami, skoro pred nami — zjutraj četrte noči se izgubi, kakor da se je v črno zemljo pogreznil!

To besedo rabi zdaj Gvido.

„In vendar ni odpadel!“ meni Maks.

„Kdo bi ga sumničil? No lahko, da ga je vrag vzel!“

„Pa kam? To je zdaj prašanje!“

Domov ne; in v Celje k stricu tudi ne — tako so že brzojavi odgovorili. Sicer pa tudi ni mogel: vse priče so potrdile, da mu že pet dni ni več ne tujega ne svojega v žepu. „Če ne bo še do jutri glasu, moramo javiti“, zaključí Janez, zastopnik razumnosti in modrosti.

Že smo tik pred ciljem in že hočemo z glavne ceste na kolovoz tja noter v polje, ko se nam noga sama vstavi.

Proti nam prihaja človek in rine voziček pred seboj. Ta človek je oblečen skromno, dà, revno, kakor že davno še delavci ne, nima ne ovratnika ne ovratnice in na nogah čevlje, ki bi jih bilo pol dovolj, toda sicer je ta človek — Ludvik.

Ko nas zagleda, se zdi, kakor da se bo ustavil tudi on: toda že rine dalje in prihaja bliže; a čim bliže prihaja, tem bolj je Ludvik! Toda če je Ludvik — čemu potem tak?

Maks se ne more več premagati in skoči tja. No, človek ga tako začudeno pogleda, da Maks spet odleti. Rihard pa se ne da oplašiti, prime onega za kamižolo ter ga odločno pozove, naj se legitimira. Toda kje bi se naj bil Ludvik govorice naučil, da odgovori kakor odgovarja ta! Komaj da jo razumeš čiribirščino! In te tuje oči! — Zmotili smo se! Dvojniki — zakaj né?

Strme gledamo za njim. Rine, rine in se ne ozre.

Naenkrat se ustavi, počasi obrne, dvigne obe dve roki v zrak in milo zakliče:

„O, domovina, močnejša si od mene! Hotel sem mimo, a srce ne pusti! Poglejte bratje — moja notranja moč je opešala, ne jaz!“

In že se vrača, z vozičkom vred.

„Nič!“ se brani prašanj. — „Z mano pojdite — mati naj povedo! Ni daleč — evo, tam za tem ovinkom!“

Za ovinkom preprosta kmečka koč. Ludvik zapelje na dvorišče in pusti voziček pred vrati.

„Upam, da se boste lepo vedli, in se vas materi ne bo treba prestrašiti, meni pa sramovati. Pomislite — srečo tvegam z vami; zakaj premoženje še ni prepisano name!“

In pokliče mater ven, staro, sključeno, ter nas pokaže:

„Moji bivši prijatelji in tovariši: ta je“ — pokaže Riharda — ta je sedlar;“ po vrsti: „ta krojač, ta čevljar, ta dva mehanika, ti trije mizarji in ta“ — Milčetovi naočniki ga za hip zbegajo — „in ta je stavec.“

Mati menijo, da bi nas ne ločili od študentov.

„I kdo loči danes delavca od študenta!“ ji pritrdi Ludvik. „Samo mi kmetje še hodimo taki.“

In potem, ko se mati vrnejo v hišo, spet nam: „Saj to je bilo, zakaj sem se odločil tako. Študiraš, študiraš — in kaj si potem? Še leta in leta ubogi pisar, potem rob drugim! Kakor navdihnjenje me obide, ko jo krenem v sredo zjutraj tu ven in sedem tu na to klop, pa me mati, tujca lačnega in žalostnega, z belo kavo pokrepčajo. H grudi se vrneš! si rečem in se pri ti priči zmenim z materjo.“

„Pa kam si hotel s tem? Da bi te stréla!“ vzrohní Maks pokazavši voziček.

„V mesto, ljubi Maks, v mesto! Vsak popoldne, ko pomol-zemo — kravico imamo v hlevu in dve kozi — zapeljem v mesto. Mati so stari, a hlapca in dekle ne utrpimo.“

„Torej te je vzela baba za svojega!“

„Mati so me vzeli za sina, tako je! Le tu ostani! so rekli, če te kmetovanje tako veseli; in tisto malo, kar imam, rada podelim s teboj. Oh, mati so tako dobri! Imeli so sina, in — pogledjte, to obleko je on nosil in mati pravijo, da sem mu zdaj podoben kakor jajce jajcu, bratu brat, pa je siromak že pred leti umrl. Zdaj bom pa jaz njih sin. Vse sva že zmenjena, res. Samo neko punčaro tu gori za brdom mi ponujajo, jaz pa mislim domov po Prečnikovo Reziko. Zakaj pred očmi imam tudi take stvari, kako da bom začel odtod narodno proti jugu prodirati. Zmerom le tisto mejo tam doli smo čuvali, na to pa še ni nihče pomislil, da bi jo od zgoraj doli urezali. Jaz pa počakam samo, da nas bo dovolj, — z vnuki vred menim bom že šolo zahteval. In tako dalje. — Saj bi belo kavo, možje? Samo po deset krajcarjev bi računal. Zastonj bi sami ne hoteli, vem — Tone že ne in sam bi tudi ne

maral, da bi mati kaj rekli, če bi že skraja razdajal . . . Meni pa —“

„Ali greš prostovoljno z nami, ali je potreba, da pokličemo rešilni voz?“ — ga prekine Rihard.

„I grem pa sam, če ni drugače. Počakajte, da se preoblečem.“
Čakamo ne pričakamo. Mati gredo povsod pogledat, a ne — najdejo.

* * *

Drugi dan se pri večerji sam javi. Ne bi bil prišel — zato se je bil včeraj tudi umaknil — toda mati da so imeli veliko pletenko vina v kleti; pa so si ga hoteli po našem odhodu skrivši kozarček privoščiti, ko najdejo, da je treba posodo že z vratom proti tlom nagniti. Pa so ga nekaj razžalili, da je rajši vstal in šel. Zakaj časti tudi za premoženje ne boš prodajal . . .

Stano Kosovel:

Serenada.

Vse spi. Le zvezdice zlate
svetijo tiho na trate,
in v vsaki lučki tam gôri, se zdi,
tvoja ljubezen bedi.

In po tej mehki poljani
gre mi kot varih ob strani
in mi potajno šepče v uhó,
kar je med nama biló.

In jaz ne mislim, ne sanjam,
brez moči k tebi se sklanjam,
in tako tople so tvoje želje,
da mi utripa srce.

